

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen

Kurs: STVA23
Termin: HT23
Nivå: B-uppsats
Handledare: Robert Klemmensen

LUNDS
UNIVERSITET

Demokratisk tillbakagång och försök till demokratisk framgång

En komparativ fallstudie mellan Ungern och Polen

Clara Fager Carlsson
Louise Lindbom Johansson

Abstract

This text is a comparative case study with focus on the two cases Hungary and Poland. The purpose with this study is to investigate which factors that affect the democratic backsliding in each country. The study also aims to answer which factors that affected Poland's attempt in 2023 to become more democratic. The analysis is based on two combined theories, Nancy Bermeos theory as well as James Druckmans theory, both about democratic backsliding. The result of the study concludes that both Hungary and Poland, but to different extences, have experienced democratic backsliding based on the explanatory factors given by the theories. Differences were found when analyzing to which extent each country restrains the rule of law, with the conclusion that Hungary does so more than Poland. This could be one possible explanatory factor to Poland's democratization attempt.

Nyckelord: Democratic backsliding, Polen, Ungern, Fidesz, Viktor Orbán, PiS,

Antal ord: 7931

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Syfte	3
1.2 Frågeställningar	3
2. Bakgrund	4
2.1 Bakgrund: Ungern	4
2.2 Bakgrund: Polen	4
3. Tidigare forskning och teori	6
3.1 Begreppsdefinition	6
3.2 Val av teori	6
3.3 Democratic backsliding - Nancy Bermeo	7
3.4 Democratic backsliding - James Druckman	8
3.5 Operationalisering	8
3.5.1 Inskränkning av mediefrihet	8
3.5.2 Inskränkning av rättsväsendet	9
3.5.3 Tre dimensioner	9
4. Metod och material	11
4.1 Metod	11
4.2 Material och källdiskussion	11
4.3 Urval och avgränsning	12
4.4 Validitet och reliabilitet	12
5. Resultat och analys	13
5.1 Eliterna	13
5.2 Inskränkning av mediefrihet	15
5.3 Inskränkning av rättsväsendet	18
5.4 Medborgarna	20
5.5 Polens försök till demokratisering	22
5.6 Analys	23
5.6.1 Democratic backsliding i Ungern och Polen	23
5.6.2 Polens försök till demokratisering	26
6. Slutsats och vidare forskning	27
6.1 Slutsats	27
7. Referensförteckning	29

1. Inledning

Den politiska utvecklingen i Europa har under det senaste decenniet kännetecknats av en framväxande högerpopulistisk våg, som har satt demokratiska traditionella värden och normer på prov. I den kontexten blir frågan om democratic backsliding, där etablerade demokratier visar tecken på försvagning och erosion, alltmer relevant och oroväckande. Följande studie behandlar två centrala länder i denna utveckling, Ungern och Polen, för att belysa och förstå de bakomliggande faktorer för dessa politiska förändringar. Sedan partiet Fidesz kom till makten i Ungern 2010, och partiet PiS i Polen 2015, har det successivt skett en försvagning av demokratin. Således avgränsas studien utifrån detta.

1.1 Syfte

Med hjälp av Nancy Bermeos teori om democratic backsliding, vilket kompletterats av James Druckamans teori om de tre dimensionerna, är syftet med denna studie att försöka komma fram till vilka faktorer som ligger till grund för den demokratiska tillbakagången i Ungern och Polen. Studiens syfte är även att förstå hur det kommer sig att Polen idag 2023 ser ut att göra demokratiska framsteg, och vilka faktorer som ligger bakom.

1.2 Frågeställningar

Primär: Vilka faktorer ligger bakom Ungerns respektive Polens democratic backsliding?

Sekundär: Samt vilka faktorer ligger bakom Polens försök till demokratisering?

2. Bakgrund

2.1 Bakgrund: Ungern

Efter andra världskrigets slut 1945 var Ungern inte längre ockuperat av Tyskland. Istället var det forna Sovjet som hade tagit kontroll över landet (Molnár 2014, s. 295). Efter flera år kantat av ett kommunistiskt styre försökte Ungern hösten 1956, med inspiration från Polen, störta kommunistpartiet och den sovjetiska regimen. Ett försök som möttes av motstånd och som således inte lyckades (Molnár 2014, s. 321).

1989, efter drygt 45 år med kommunistiskt styre kom man i Ungern överens om en ny vallag som grundade sig i ett proportionellt valsysteem med ett enkammersystem som bestod av 386 ledamöter. 176 av dessa representerades genom valdistrikt och de övriga 210 platserna representerades genom regionala och nationella röster genom personröster. Efter valet, som hölls i två omgångar våren 1990 var det slutligen József Antall, en mer liberal ledare, som kom att bli Ungerns premiärminister efter att hans koalitionsregering vunnit tre femtedelar av platserna i parlamentet (Britannica u.å.).

År 1999 gick Ungern med i Nato och 5 år senare blev landet även en medlemsstat i Europeiska Unionen (European Union u.å; Styrman 2023).

2010 vann Viktor Orbán valet i Ungern tillsammans med sitt parti Fidesz och Ungerska kristdemokraterna (Christian Democratic People's Party), som i teorin regerar genom en koalitionsregering men där kristdemokraterna i praktiken fungerar som en spelpjäs för att gesken av att partierna "delar" på makten. 2010 är året då det senaste fria och rättvisa valet hållits i Ungern (Scheppelle 2022, s. 52).

2.2 Bakgrund: Polen

Polens historia kännetecknas av perioder av självständighet och delning, och landet har genomgått stora förändringar under årens lopp. Under andra världskriget ockuperades Polen av nazistiska Tyskland och sovjetiska Ryssland, vilket resulterade i att Polen senare blev en

satellitstat under Sovjetunionen och var en del av östblocket under kommunisttiden (Landguiden, 2023).

År 1989 skedde en historisk vändpunkt när det kommunistiska systemet i Polen kollapsade. En fredlig revolution ledde till att kommunistregimen störtades och Polen påbörjade en demokratiseringsprocess. Polen följer en parlamentarisk demokratimodell enligt konstitutionen från 1997, där makten delas mellan lagstiftande, verkställande och dömande organ. Sejmen, parlamentets underhus, består av 460 ledamöter som väljs genom proportionella, allmänna val vart fjärde år. Senaten, den övre kammaren, består av 100 ledamöter som väljs genom allmänna personval och har samma mandatperiod. Presidenten väljs direkt av folket i en period på fem år, med möjlighet att sitta i högst två mandatperioder. Presidenten har befogenheten att föreslå en premiärminister som måste godkännas och är ansvarig gentemot Sejmen. Traditionellt blir ledaren för det största partiet i Sejmen oftast premiärminister, men utnämningen kan även tillfalla den som har stöd från en bredare partikoalition (Landguiden, 2023).

1999 anslöt sig både Polen till NATO och fem år senare, 2004, godkändes landets ansökan om ett medlemskap i EU. Dessa beslut innebar en stor förändring med svåra reformer, vilket i sin tur ledde till förändringar inom olika delar av det politiska systemet (Landguiden 2023).

Polens politiska arena har under 2000-talet främst dominerats av två partier. Det första är Medborgarplattformen (PO), som är liberala och positiva till ett nära samarbete med EU. Det andra partiet är Lag och rättvisa (PiS), ledd av Jaroslaw Kaczynski, som är mer konservativa och nationalistiska. 2005 tog PiS för första gången makten när Kaczynskis tvillingbror vann presidentvalet, och således blev partiet det största i parlamentet. Regeringsunderlaget var dock instabilt, och 2007 års val resulterade i att PO, ledd av Donald Tusk, nästan fick dubbelt så många mandat som PiS. 2015 återtog PiS makten, men förlorade den under 2023 när PO genom en koalition med andra partier fick en majoritet (NE u.å.).

3. Tidigare forskning och teori

3.1 Begreppsdefinition

Populism

Cas Mudde definierar populism som “en tunn ideologi enligt vilken samhället ytterst är indelat i två homogena och antagonistiska grupper, det rena folket, och den korrupta eliten. (Mudde 2017, s. 20).

Demokrati

Demokratibegreppet kommer i studien definieras utifrån Robert Dahls fem demokratikriterier; upplyst förståelse, effektivt deltagande, kontroll över dagordningen, inkludering av vuxna och lika rösträtt (Dahl 2021 [1998], s.38).

Democratic backsliding

I samhällsvetenskapliga sammanhang benämns en stats försvagning av den institutionella demokratin i termen av democratic backsliding.

3.2 Val av teori

Följande studie kommer primärt att utgå från Nancy Bermeos teori om democratic backsliding från hennes artikel *On democratic backsliding*. Den kommer även att kompletteras av James Druckmans teoretiska ramverk som fokuserar på tre centrala aktörer: eliter, medborgare och samhällsaktörer.

Valet av statsvetaren och forskaren Nancy Bermeos teori om democratic backsliding, samt valet att specificera democratic backsliding utifrån *executive aggrandizement* grundar sig i en trovärdig redogörelse av ett komplext begrepp men som lyckas skildra en bred definition av fenomenet democratic backsliding där faktorer som aktörer och tidsperioder kan resultera i varierande definitioner. Valet av att specificera democratic backsliding genom *executive aggrandizement* bygger på att teorin korrelerar med studiens undersökningsobjekt, Polen och Ungern, då båda ländernas respektive parti kom till makten genom majoritet i ett

demokratiskt val och har successivt dragit sig mot ett mer auktoritärt styrelseskick (Bermeo 2016, s. 10-13).

Valet av James Druckmans grundar sig även det i en intressant och teoriutvecklande studie där Druckman förklarar att han med sin teori om de tre dimensionerna ger en bredare bild av fenomenet. Druckman menar att det är ett perspektiv som många dessvärre missar, då fokuset istället hamnar på endast en bråkdel av alla nedbrytande mekanismer av demokratin.

I den komplexa analysen av democratic backsliding är det av central betydelse att betrakta och förstå tre grundläggande dimensioner: eliterna, medborgarna och samhällsaktörerna. Dessa nivåer av aktörer utgör fundamentala delar av de mekanismer som antingen stödjer eller underminerar demokratiska institutioner och processer (Druckman 2023, s. 27-28).

Viktigt att poängtera är att Druckmans dimension, *sociala aktörer*, inte kommer att analyseras som en enskild förklaringsfaktor. Detta beror på att den redan finns inbakad i både *eliter* men också *inskränkning av rättsväsendet*. Däremot kommer *sociala aktörer* operationaliseras med argumentet att det bidrar till en god förståelse för övriga delar.

3.3 Democratic backsliding - Nancy Bermeo

Enligt Nancy Bermeo har fenomenet democratic backsliding förändrats sedan kalla kriget. Idag är processen långsammare och genomförs vanligen utan någon typ av våld (Bermeo 2016, s. 6). En av Bermeos kategorier av democratic backsliding är *executive aggrandizement* och är den variant av democratic backsliding som följande studie, primärt, kommer att byggas på. *Executive aggrandizement* innebär att folkvalda eliten successivt försvagar "kontroller" av den verkställande makten samtidigt som det genomförs institutionella förändringar som hindrar alternativt försvagar oppositionens inflytande. Fortsättningsvis sker dessa förändringar genom en dissekering av institutioner som har potential att utmana den verkställande makten, d.v.s. domstolar och lagstiftande instanser. I dessa institutioner byts domare eller ämbeten sakta men säkert ut för att garantera lojalitet. Samtidigt i *executive aggrandizement* är det inte bara rättsväsendet som inskränks, utan även mediefrihet. En åtgärd som inte är allt för ovanlig då eliten har möjlighet att kontrollera allmän informationsspridning, internationella kanaler men också som en möjlighet att tysta oppositionen (Bermeo 2016, s. 10-12).

3.4 Democratic backsliding - James Druckman

James Druckmans teori strävar efter att förklara hur dessa aktörer interagerar och påverkar demokratiska institutioner och normer över tid. Att kombinera eliterna, medborgarna och de sociala aktörerna i studien om democratic backsliding ger en mer övergripande förståelse av komplexiteten bakom demokratiska förändringar. Eliterna representerar makthavarna och deras beslutspåverkan på institutioner, medan medborgarna utgör grunden genom sitt deltagande i val och potentiella reaktioner på eliternas beslut. Sociala aktörer, inklusive media, agerar som förmedlare och påverkar medborgarnas uppfattning (Druckman 2023, s. 4-5).

3.5 Operationalisering

De två teorierna som används resulterar i att studien kommer att utgå från sammanlagt fem olika förklaringsfaktorer till democratic backsliding, men där *sociala aktörer* som tidigare nämnt kan återfinnas i ett flertal. *Sociala aktörer* kommer frånsett detta fortfarande operationaliseras för att bidra till ökad kunskap om begreppet. De fem förklaringsfaktorerna är följande;

- Inskränkning av mediefrihet
- Inskränkning av rättsväsendet
- Eliterna
- Medborgarna
- Sociala aktörer

3.5.1 Inskränkning av mediefrihet

Freedom House undersöker, genom en gradskala, en stats inskränkning av media genom tre olika kriterier utifrån tre olika miljöer; den rättsliga miljön, den politiska miljön och den ekonomiska miljön. När man utgår från den rättsliga miljön tittar man på justeringar eller stiftande av lagar eller förordningar för att antingen gynna yttrandefriheten, genom

exempelvis konstitutionella garantier för yttrandefrihet. Alternativt vidta åtgärder som begränsar den, genom att till exempel implementera registreringskrav för journalister. I kategorin politiska miljön utvärderas graden av politiskt inflytande i media, bland annat undersöker man graden av tillgång till information och censur. Slutligen brukar den ekonomiska miljön granskas vilket behandlar frågan om medieäggande. I denna kategori undersöks bland annat statliga subventioner till mediebolag samt undanhållande av reklam (Freedom House 2016).

3.5.2 Inskränkning av rättsväsendet

Inskränkning av rättsväsendet innebär att en stat omöjliggör oberoende kontroller av den verkställande makten, underminerar skyddet av medborgerliga rättigheter samt inskränka på ett tidigare demokratiskt valsystemet (Haggard och Kaufmann 2021, s. 39).

Freedom House rapport *Freedom in the world* undersöker graden av politiska rättigheter och civila friheter hos stater utifrån ett flertal kategorier. Denna rapport innehåller kategorin *rule of law* vilket på svenska går att översätta till rättsstatsprincipen. Kategorin behandlar frågor såsom: Finns det ett oberoende rättsväsende?; Hanteras civilrättsliga och straffrättsliga frågor korrekt?; Tillsätts och avsätts domare rättvist och opartiskt? (Freedom House 2023).

3.5.3 Tre dimensioner

Eliterna

Eliterna, bestående av både valda och icke-valda regeringsrepresentanter samt de som strävar efter valda ämbeten, utgör nyckelroller i democratic backslidning. Deras förmåga att direkt påverka institutioner och styrelseformer innebär att de har en central roll i processen. Studier av demokratisk erosion understryker den avgörande betydelsen av ett politiskt ledarskap för att bevara eller underminera demokratiska institutioner (Druckman 2023, s. 3).

Eliter har kapacitet att bryta mot lagar, normer och ideal, eller förändra institutioner för att konsolidera sin makt och säkerställa önskade politiska utfall. James Druckman (2023) identifierar fem psykologiska tendenser som kan leda till sådana överträdelser. En sådan tendens är status quo-bias, där människor gynnar status quo om de inte har incitament att förändra det. I politiska system definieras den formella status quo av institutioner, vilket

innebär att informella normer som styr demokratin kan avta och ersättas av den formella status quo som “naturligt återfall”, även om det är mindre demokratiskt. När koordinationen av informella normer bryts ned blir legala regler återfallsplatsen. Detta gör att politiker kan utnyttja juridiska kryphål för att gynna sina partier och potentiellt bidra till democratic backsliding (Druckman 2023, s. 2-3).

Medborgarna

I de flesta situationer måste de styrande eliterna förvärva makten innan de kan bidra till democratic backsliding. Medborgare som besitter rösträtt spelar en avgörande roll i denna process genom att utse de ledare, och således fungerar medborgarna också som en potentiell ansvarsmekanism genom demokratiska val. Det innebär inte nödvändigtvis att deras åsikter följs per se, utan snarare att eliterna förutser och tar hänsyn till medborgarnas reaktioner, exempelvis i form av valdeltagande eller protestaktioner, gentemot de beslut som tas av eliterna (Druckman 2023, s. 3-4).

Sociala aktörer

Samhällsaktörer, som inkluderar politiska rörelser, intressegrupper, och media, utgör ytterligare en dimension i teorin om democratic backsliding. Dessa aktörer fungerar som länkar mellan eliterna och medborgarna, har en påverkan på den politiska agendan samt mobiliserar opinionen. Medier, som tas i uttryck via olika plattformar, är en central aktör som har förmågan att påverka både medborgarna och tjänstemäns övertygelser och handlingar. Deras roll i att säkra demokratisk stabilitet är dock komplex. Å ena sidan fungerar fria medier som en viktig granskare av regeringen genom att rapportera objektivt och avslöja missförhållanden, vilket stödjer demokratiska principer. Å andra sidan tenderar dagens medielandskap, kanske framförallt partiska medier och sociala medier, vara föremål för kritik. Dessa kan bidra till polarisering i samhället genom ensidig information och vidare forma enskilda medborgares övertygelser baserat på partiskhet. Således betonas den komplexa dynamiken mellan medias roll som demokratins väktare och de utmaningar som uppstår när medielandskapet präglas av partiskhet och polarisering (Druckman 2023, s. 3-4).

4. Metod och material

4.1 Metod

Denna studie är en komparativ fallstudie med fokus på två fall; Polen och Ungern. Att det kom att bli dessa två fall var från start inte självklart, men något som beslutades efter noggrann överläggning. Att det inte var självklart från början beror på att studien ursprungligen skulle vara en komparativ fallstudie med en *mest olika design* (most different system design). Denna design lämpar sig bäst vid en fåfallstudie och går ut på att variablerna som undersöks ska ha olika värden förutom en variabel som ska vara lika i de fall som undersöks (Esaiasson m.fl. 2017, s. 104). Vid överläggningen beslutades det om att utforska en annan slags jämförande design, *mest lika design* (most similar system design). Eftersom man tenderar att strategiskt i förväg välja ut den variabel som kommer att skilja sig åt i de fall som undersöks, försvinner den intressanta delen av letande och argumentation (Esaiasson m.fl. 2017, s. 102).

Esaiasson m fl. förklarar att det är minst lika vanligt att en studie, istället för att ha en på förhand bestämd uppfattning om varför det man vill undersöka, ser ut som det gör, istället försöker hitta dessa förklaringar. (Esaiasson m.fl. 2017, s. 112). Studiens syfte är som tidigare nämnt att försöka hitta specifika förklaringsfaktorer för att således kunna besvara studiens frågeställningar. I undersökningen av studiens primära frågeställning blir den beroende variabeln fenomenet democratic backsliding, medan de oberoende variablerna blir studiens operationaliseringar av teorins förklaringsfaktorer. Texten har utgått från två teorier vilka tros kunna berika varandra.

4.2 Material och källdiskussion

Materialet som behandlas i studien är primärt vetenskapliga artiklar, med både primär- och sekundärkällor. Utöver vetenskapliga artiklar behandlas även data från oberoende organisationer, nyhetsartiklar, samt kurslitteratur från kursen Statsvetenskap: fortsättningskurs på Lunds universitet.

För att utförligt kunna granska och sålla ut relevant information tar skribenterna bakom denna studie hjälp av en källkritisk minnesregel, även kallad Ädel-OST, vilken är hämtad från boken *Metodpraktikan*. Minnesregeln är konstruerad för att enklare komma ihåg de fyra källkritiska kriterierna; äkthet, oberoende, samtidighet och tendens (Esaiasson m fl 2017, s. 288). Det finns däremot ingen garanti att det källmaterial som behandlats i studien är fullständigt oberoende, det vill säga att det inte finns en säkerhet att skribenternas politiska värderingar inte har färgat materialet som behandlats. Däremot, med detta taget i beaktning, så ska de slutsatser som dras inte komma att påverkas av en potentiell färgning. Detta beror på att dessa källor endast har använts för specifik fakta och som kontrollerats med hjälp av andra primärkällor, författarnas egna åsikter har således, i försök, sållats bort.

Då skribenterna av denna text inte behärskar varken polska eller ungerska har källmaterialet som behandlats till största del varit på engelska. Det är viktigt att lyfta problematiken med detta då citat i texten har kommit att översättas minst en gång, ibland två. Eftersom det inte går att jämföra det översatta materialet med originalet, då språkkunskap saknas, finns det inte heller möjlighet att bedöma översättningens kvalitet.

4.3 Urval och avgränsning

Valet att avgränsa studien till perioden 2010-2023 grundar sig på att de aktörer som valts att studera har kommit till makten år 2010, respektive 2015. Således anses denna tidsperiod vara mest relevant för studien eftersom frågeställningen ämnar att besvara vilka faktorer som påverkat democratic backsliding, detta med avstamp i de valda teorierna. Studien kompletteras av en bakgrundsdel vilket sätter ämnet i ett större sammanhang.

4.4 Validitet och reliabilitet

Validiteten i följande studie skulle kunna argumenteras som god. Det beror på att studien bland annat följer kriterievaliditetens krav, vilket innebär att det i denna studie används olika operationella indikatorer på samma teoretiska begrepp (Esaiasson m.fl. 2017, s.63). Det vill säga Bermeos teori i samspel med Druckmans teori som båda i sina akademiska texter förklarar democratic backsliding men utifrån olika perspektiv och således indikatorer.

Utöver det ovan nämnda har studiens operationaliseringar konstruerats utifrån ett kumulativt arbete. Det innebär att studiens operationaliseringar har operationaliserats utifrån tidigare forskares samt organisationers definition av ett svårförståeligt fenomen. Detta ökar validiteten då operationaliseringarna har kunnat diskuteras och granskats. Det underlättar även vid jämförandet av andra studiers resultat som använt samma operationaliseringar. Det är nämligen inte ovanligt att studier som kommer fram till olika slutsatser, men där undersökningarna till synes är identiska, använt sig av olika operationella indikatorer (Esaiasson m.fl. 2017, s. 61). Vidare skulle valet av att använda redan etablerade operationaliseringar tyda på hög reliabilitet. Detta, med argumentet för om studien skulle göras om, men att samma operationella indikatorer används, skulle resultatet med stor sannolikhet bli det samma (Esaiasson m.fl. 2017, s. 65). Viktigt att poängtera är att det finns en medvetenhet om att James Druckamns teori publicerades så sent som i december 2023. Däremot är grundiden om de tre perspektiven allmänt förekommande i akademiska sammanhang och därmed argumenteras det för en fortsatt god validitet samt hög reliabilitet.

5. Resultat och analys

5.1 Eliterna

Ungern

Det nya rättssystemet som instiftades efter den demokratiska övergången 1989 ser idag annorlunda ut. Till följd av hur det politiska systemet såg ut när Orbán kom till makten behövde han inte göra någon drastisk förändring för att stärka sin position. Istället behövde han bara ytterligare centralisera kontrollen över politiken, då ett starkt hierarkiskt system redan existerade.

Den ökade centraliseringen är ett faktum, och ett exempel på hur detta har utspelat sig är genom skolan och sjukhus. Dessa instanser drivs nämligen inte längre av lokala myndigheter utan av regeringen. Orbán har lyckats skapa en pyramidformat och centraliserad hierarki där han själv står på toppen, samtidigt som de under honom är särskilt handplockade och Orbánlojala. Systemet är uppbyggt på så sätt att det order ges och order följs, det finns alltid en överordnad och underordnad, med undantagen Orbán på toppen och de som befinner sig längst ner i hierarkin. Som tjänsteman klättrar du genom att utföra dina arbetsuppgifter väl,

men framförallt genom att lyda order. Det har gjort att hierarkin står säkert, ingen vågar tala emot med rädslan att förlora sitt arbete (Kornai 2015, s. 36-37).

2011, när Obrán suttit vid makten i drygt ett år dök en ny konstitution upp, något som konstruerats bakom stängda dörrar, men som gick igenom efter en omröstning i parlamentet. En av många förändringar som skulle komma att ske genom den nya konstitutionen var bland annat att halvera parlamentet. En åtgärd som från början uppskattades då den tidigare siffran av ledamöter uppgick till nästan 400 personer, vilket både ansågs opraktiskt och dyrt (Scheppele 2022, s. 52-53). Det finns idag totalt 199 mandat i parlamentet. 106 av dessa röstas fram i enmansvalkretsar och via en nationell partilista utses resterande 93 (Omni 2022).

Denna åtgärd krävde däremot att man behövde göra om distrikten i hela landet, en process som även den tog plats bakom stängda dörrar. Man skapade distrikt som varierade i storlek. De större distrikten som konstruerades var de distrikt som oppositionen hade sitt fäste, samtidigt som det i de mindre distrikten var där Fidesz-supportrar befann sig. Inför valet 2022 var det 25 av 106 distrikt som inte klarade ODIHR (Office for Democratic Institutions and Human Rights) standard som innebär att valdistrikten inte får variera i storlek med mer än 10 procent (Scheppele 2022, s. 52-53).

Den 30 mars 2020 antog det ungerska parlamentet, National Assembly, en auktoriseringslag. Lagen tillät regeringen att tillämpa specifika restriktioner i lagstiftningen alternativt ersätta dem. Detta, utan begränsningar som dialog med parlamentet eller någon typ av kontroll när det kommer till författningen. De politiska besluten togs således på en centraliserad nivå med begränsat inflytande från parlamentet (Hajnal m.fl. 2021).

Polen

PiS partiledare, Jaroslaw Kaczynski, har tidigare tydliggjort partiets strävan att ogiltighetsförklara den nya konstitutionen i Polen samt strävan efter att etablera vad han beskriver som en "ny stat". I uttalanden framhåller han PiS:s önskan att införa nya institutioner och betonar vikten av att "bryta isär systemet, som styr Polens politiska, ekonomiska och, på ett sätt, sociala liv". Kaczynski har medgett att användningen av en populistisk retorik har varit en strategi för att skapa polarisering och konfrontation. Under PiS:s period i opposition stärkte partiet sina påståenden om att representera de "riktiga

polackernas” intressen och motsatte sig en inautentisk och underminerande elit (Bill - Stanley, s. 383).

I Polen har rättsstatens principer påverkats genom de reformåtgärder som implementerats av PiS. Genom reformer, särskilt inom ramen för lagar relaterade till de ordinarie domstolarna och högsta domstolen, har PiS lyckats konsolidera sin kontroll över utnämningen av domare. Partiet har fått ökad politisk påverkan på det juridiska systemet, förstärkt inflytande över den verkställande och lagstiftande makten, en utveckling som ger upphov till oro gällande rättsstatens grundläggande integritet (Haglund 2021).

2020 presenterade PiS en proposition för att avskaffa tjänstemäns ansvar för olagliga åtgärder vidtagna under hanteringen av coronapandemin. På grund av oenigheter inom regeringskoalitionen togs förslaget inte vidare för behandling. (Utrikesdepartementet 2020, s.6). Polen har ett etablerat rättssystem där ansvar för eventuella lagbrott kan utkrävas av myndighetspersoner. En eventuell lagändring enligt detta förslag skulle riskera att inskränka principerna om rättsstaten och hämma möjligheten till ansvarsutkrävande.

Presidentvalet under 2020, där den tidigare presidenten Andrzej Duda, med kopplingar till PiS, blev omvald, har varit föremål för kritik och offentlig granskning. Granskningen centrerade kring hans försök att kringgå parlamentet och den nationella valkommissionen för att införa uteslutande postomröstning vid presidentvalet. Kritik riktades mot de konstitutionella förändringarna som genomfördes mindre än sex månader före valet, och ytterligare oro väcktes när befogenheter togs ifrån den nationella valkommissionen, vilket väckte frågor om opartiskhet (Utrikesdepartementet 2020, s. 4).

5.2 Inskränkning av mediefrihet

År 2010 kan beskrivas som året där mediefriheten i Ungern avkonsoliderades. Viktor Orbán, använde sin majoritet av mandat för att ändra medielagen, samtidigt som en medieinstitution tillsattes med en multimedia lag som reglerar tidningar, radio, TV och internet. Det tillsattes även ett nytt tillsynsorgan vid namn National Media and Telecommunications Authority. De fyra ledamöterna och ordförande tillsattes under en nioårig mandatperiod. Genom föregående åtgärder har Fidesz lyckats bygga ett pyramidformat, centraliserat och institutionell strukturerad media (Bajomi-Làzár 2013).

Bara två dagar efter parlamentsvalet 2018 stängde en av de ledande oppositionstidningarna, Magyar Nemzet, ned med anledning att det fanns finansiella problem. Anledningen har ifrågasatts då timingen istället visar på att beslutet att stänga ner troligtvis var politiskt motiverat. Samma vecka lades även den engelska online tidningen Budapest Beacon ned men där redaktionschefen, Richard Field, istället motiverade beslutet i en intervju och uttryckte sig följande, “the severe erosion of media plurality in Hungary makes it nearly impossible for us to continue publishing a fact-based newspaper of record.” (Freedom House 2018).

Under Coronapandemin var informationsflödet i Ungern både ensidigt och filtrerat. Sändningarna och informationen som nådde ut till medborgarna var, utöver Orbáns veckovisa radiosändning, Operationsgruppens dagliga nyhetssändningar genom landets public service-kanaler och där frågorna från journalister var noggrant utvalda. Även informationsflödet till andra beslutsfattare såsom lokala myndigheter var även det begränsat (Hajnal m.fl. 2021).

En ny lag som röstades igenom så sent som 12 december 2023, med 141 röster för och 50 röster emot, innebär att Ungern kommer tillsätta en separat myndighet för att utforska och övervaka riskerna av politiskt inblandning. Utländsk finansiering av partier som ställer upp i valet kan resultera i upp till tre år i fängelse. Myndigheten har således möjlighet att begära ut privat data från vem som helst (Reuters 2023).

Polen

I Polen har medielandskapet genomgått betydande förändringar under de senaste åren, och PiS roll i att inskränka mediefriheten har varit särskilt framträdande. En tydlig indikation på denna utveckling är omvandlingen av offentliga medier till propagandainstrument, där regeringen inte bara stärkt sin kontroll över dessa plattformar utan även aktivt strävat mot en ökad kontroll över privatägda medier (International Press Institute 2022).

Ett exempel är den statliga kontrollen över kanalen TVP, som nu fungerar som en plattform för regeringens propaganda. För att ytterligare cementera sitt inflytande har det statligt ägda oljebolaget Orlen förvärvat 20 av de 24 regionala tidningarna, med över 17 miljoner läsare på internet, vilket har skapat en oroande ackumulering av mediemakt (Landguiden 2023). Det har skett en repolonisering av medierna, vilket innebär att regeringen strävar efter att återfå

eller öka den nationella kontrollen över medierna. Ett konkret exempel på detta är det statsägda oljebolaget Orlens förvärv av den regionala pressen från dess tyska ägare. Efter detta förvärv har företaget valt att anställa personal som stödjer regeringen. Utöver detta har makthavare försökt påverka ägandet av TVN, där amerikanska ägare har minoritetsandelar, genom att uppmana till försäljning (Reporters Without Borders (RSF) 2023).

Efter maktskiftet 2015 tog PiS snabbt initiativ till en kontroversiell medielag. Denna lag möttes av starka reaktioner då den gav finansministern befogenheter att avsätta samtliga högre chefer inom public service-bolagen. Syftet var, enligt partiet, en önskan att omforma den statliga massmedian och nyhetsbyrån PAP till "nationella kulturinstitutioner" (Landguiden 2023). Lagstiftningen mötte skarp kritik från pressfrihetsorganisationer och resulterade i att Polen föll från plats 20 år 2015 till plats 49 år 2016 i Reportrar utan gränsers årliga granskning av pressfriheten. I den senaste rankningen, för år 2023, befinner sig Polen på plats 57 av 180 länder (RSF 2023).

Under presidentvalet 2020 tog den polska public service en öppen politisk ställning. TV-kanalen TVP bedrev en smutskastningskampanj mot den då sittande presidenten Andrzej Dudas motståndare, Rafal Trzaskowski. TVP framställde president Duda positivt i 97 procent av sina nyhetsprogram, medan endas 3 procent av inslagen var neutrala. Samtidigt porträtterades Trzaskowski i negativ belysning i 87 procent av inslagen, och enbart 13 procent var neutrala. Valdebatterna på TV-kanalen var politiskt styrda och inriktade på att gynna kandidaten från regeringspartiet (Carlsson 2020).

Dessa händelser exemplifierar PiS försök att förstärka sin position och kontrollera medierna genom att forma informationen i en riktning som är förenlig med dess egna intressen. Samtidigt har regeringen regelbundet utövat verbala påhopp och använt sig av SLAPP (Strategic Lawsuits Against Public Participation) mot kritiska journalister. Dessa strategier och handlingar indikerar en strävan att tysta eller miniera kritiken från oberoende journalister, vilket ytterligare understryker en tendens mot att forma medierna i enlighet med regeringens egna agenda (RSF 2023).

5.3 Inskränkning av rättsväsendet

Ungern

Efter bara några få år efter att Viktor Orbán kom till makten med Fidesz kompletterades grundlagen, Fundamental law, med över 800 lagar. Tidigare var det rättsväsendet och författningsdomstolen som fungerade som kontroller av den verkställande makten, men efter den nya konstitutionen 2011 uppmärksammade t.ex. EU att rättsväsendets oberoende inte var garanterad i grundlagen (Kovács och Scheppele 2018).

Redan den 5 juli 2010, drygt två månader efter att Orbán med Fidesz kom till makten, attackerades författningsdomstolen. Man ändrade urvalsförfarandet till domstolens domare genom att domarna behöver nomineras av en kommitté i regeringen, vilket regeringspartiet dominerar, samt vinna två tredjedelar av en röstning i regeringen. Man ändrade även valregelerna för domstolens ordförande, vilket även det sker genom att vinna två tredjedelar av rösterna i parlamentet. Det innebär att de röster som behövs för att tillsätta nya domare, är röster från den sittande regeringen (Kovács och Scheppele 2018)

Även "vanliga" domstolar möttes av nya reformer. Genom lagen som status och ersättning för domare har domstolarnas oberoende hotats. En stor del av domarna runt om i landet tvingades avgå då den nya lagen sänkt tvångspensionsåldern från 70 år till 62-65 år. Detta kritiserades inom Ungerns författningsdomstol då vissa tyckte att det stred mot principen om oavsättlighet, som gensvar ändrade regeringen lagen om pensionsåldern i grundlagen. Beslutet kritiserades även starkt av Europaparlamentet och den europeiska kommissionen, då beslutet om förtida domstolspensioneringar bröt mot EU-lagen om åldersdiskriminering. Inget som Ungern inte kunde slingra sig undan (Kovács och Scheppele 2018).

År 2020 tillsatte man en ny ordförande i Högsta domstolen vilket gjordes möjligt då parlamentet sänkte behörighetskraven. I och med nya bestämmelser blev det möjligt att utse ledamöter från författningsdomstolen, vilka i sin tur tillsätts av parlamentet (Regeringskansliet 2020, s. 4).

Polen

Den polska staten omfattas av maktodelningsprincipen som innebär att det finns en maktodelning mellan den lagstiftande, verkställande och dömande makten. Polska medborgare har rätten att överklaga myndighetsbeslut genom oberoende förvaltningsdomstolar, vilket säkerställer en rättvis prövning av beslut. Dessutom finns det en ombudsman för mänskliga rättigheter som människor kan vända sig till (Utrikesdepartementet 2020, s. 1).

Författningsdomstolen i Polen ansvarar för att granska om landets lagar överensstämmer med konstitutionen och har befogenheter att ogiltigförklara lagar som bryter mot grundlagen. För att domstolens beslut ska bli verkställande krävs att regeringen offentliggör dem. Ledamöterna i domstolen utses av parlamentet och avlägger sina ämbetseden inför presidenten. Domstolens roll är central för att säkerställa att lagstiftningen är i linje med grundlagens principer och att rättssäkerheten upprätthålls i landet (Utrikesdepartementet 2020, s. 3).

Sedan PiS tillträdde som parlamentarisk makt år 2015 har Polens rättsliga och juridiska instanser genomgått genomgripande förändringar. En central händelse var uppkomsten av en konstitutionell kris när Sejmen, i dess tidigare sammansättning, utnämnde fler domare till Författningsdomstolen än det fanns tillgängliga platser (Regeringskansliet 2020, s.3). President Andrzej Duda, från PiS, vägrade att erkänna tidigare korrekt valda domare och tillsatte andra som föreslagits av det nyvalda parlamentet, där PiS hade majoritet. Denna händelse åtföljdes av antagandet av en ny lagstiftning som väsentligt påverkade Författningsdomstolens verksamhet. En ny ordförande, med nära kopplingar till PiS, tog över ledningen av domstolen. Resultatet av dessa genomförda förändringar blev ett ifrågasättande av domstolens oberoende, särskilt i förhållande till den lagstiftande och verkställande makten (Gajda-Roszczyńska - Markiewicz, 2020. s.457).

Denna utvecklingen resulterade i att konstitutionella organ, inklusive disciplintjänstemannen, rättsväsendets nationella råd och högsta domstolen, beslutade att inte längre framföra sina konstitutionella klagomål till Författningsdomstolen. Beslutet grundades på uppfattningen att domstolens ursprungliga syfte har urholkats och utvecklats till en stark politiserad institution (Gajda-Roszczyńska - Markiewicz, 2020. s.457-458).

År 2016 initierades rättsliga processer av åklagare angående premiärministerns vägran att offentliggöra beslut från Författningsdomstolen. Åklagare som var involverade i ärendet byttes ut två gånger, och med justitieministerns ingripande avslutades ärenden med det önskade resultatet. I beslutet betonades att premiärminister, trots stridande mot grundlagen, möjligen hade en legitim oro för att offentliggöra dessa beslut kunde vara olagligt. Författningsdomstolen tidigare ordförande, Marek Safjan, har uttalat sig om att detta var ögonblicket då rättsstatsprincipen upphörde i Polen, och landet har förlorat sin inre statssuveränitet (Gajda-Roszczyńska & Markiewicz, 2020. s.458).

5.4 Medborgarna

Ungern

Hur kommer det sig att medborgare röstar på ett parti som tydligt, i alla fall från ett utomstående perspektiv, har kommit att backa från demokratin? Är beslutet baserat på egen vilja eller är man bara spelpjäser hos regimen? Natasha Wunsch och Theresa Gesslers vetenskapliga text undersöker varför medborgare kan komma att förbise den demokratiska tillbakagången i landet och således rösta som de gör, samtidigt som författarna tar upp tre potentiella orsaker till detta fenomen. Undersökningen har fokus på fallet Ungern. Den första potentiella orsaken är att man som medborgare helt enkelt inte ser alternativt förstår graden av demokratiska övertramp. För det andra kan löftena från regimen väga tyngre än respekten för demokratin. Slutligen att man som medborgare inte förstår innebörden av just demokrati (2023, s.915). En möjlig slutsats som författarna kom fram till genom en tolkning av studiens resultat, och som skiljer sig från de tre potentiella faktorerna, är att oavsett om man vill rösta för demokrati så är det inte möjligt. Något som kan bero på de riggade valen (2023, s. 930-931).

Sedan valet 2014 har valdeltagandet hos de röstberättigade i Ungern varit relativt högt. 2018 visade siffrorna ett valdeltagande på 69,68 procent, vilket är det högsta valdeltagandet sedan Obrán kom till makten och en markant skillnad från 2014 års valdeltagande på 60,52 procent. I senaste valet 2022 visade siffrorna ett valdeltagande på 69,53 procent (IFES u.å.).

I samband med det senaste valet i Ungern 2022, utförde Zavecz Research en opinionsundersökning baserad på en undersökningsdesign konstruerad av CEU (Central European University) Democracy Institute. Zavecz Research är ett ungerskt marknads- och

socialforskningsinstitut som specialiserar sig på olika typer av marknadsundersökningar samt opinionsundersökningar (Zavec Research u.å). Undersökningen utgick från två frågor. Den första frågan var en öppen fråga där man själv fick redovisa den viktigaste orsaken kring varför man valde att rösta som man gjorde. I den andra frågan listades istället 15 orsaker där respondenten istället fick lista den viktigaste och näst viktigaste orsaken till varför man röstade som man gjorde (CEU Democracy Institute u.å).

Med resultat från undersökningen av den första frågan kunde det konstateras att det var fyra orsaker som var återkommande när det kom till varför man röstade på Fidesz. Den första orsaken grundar sig i tradition med exempel på motivering att ens familj röstar på Fidesz. Den andra orsaken är att man faktiskt gillar och står bakom Fidesz politik och att det inte finns något annat ekvivalent parti att rösta på. Slutligen, fjärde och femte orsaken är att rösten går till Fidesz är på grund av medborgarnas förhoppning att inte gå med i kriget mellan Ukraina och Ryssland, samt ekonomiska fördelar (CEU Democracy Institute u.å).

Polen

Väljarnas stöd för partiet PiS trots dess påverkan på landets demokratiska utveckling kan förstås genom flera faktorer som rör nationell identitet, traditionella värderingar och andra politiska teman. En betydande del av befolkningen i Polen uttrycker en stark stolthet över sin nationalitet, och en majoritet tror att det är viktigt att leva i ett land där traditioner respekteras (Listen to people 2019). Denna förankring i nationella värderingar och kulturella traditioner skapar en grund för stöd för partier som betonar dessa aspekter.

Enligt en undersökning som gjordes i 13 EU-medlemsstater inför valet till Europaparlamentet 2019, med syftet att utforska drivkrafterna bakom demokratiska och odemokratiska beteenden i EU, visade undersökningen att trots att människor medger att samhället har försämrats i Polen, ser en majoritet ändå behovet av mer enhet i landet. Vidare visar undersökningen att stödet för demokrati är lågt i Polen, och förtroendet för parlamentet är relativt lågt jämfört med andra länder i Europa. Detta tyder på en generell skepticism mot det demokratiska systemet och dess institutioner. PiS har utnyttjat detta genom att framhäva traditionella värderingar och förespråka nationell stolthet, vilket har resonans i delar av befolkningen (Listen to people 2019).

Sammantaget kan PiS dominans i den politiska arenan förklaras av dess förmåga att koppla samman politiska budskap och viktiga nationella och kulturella teman, vilket tilltalar vissa delar av befolkningen som söker en känsla av gemenskap och stabilitet.

Förståelsen av politisk efterfrågan från befolkningen har betydelse i analysen av framstående populistiska partier. Finns det en hög efterfrågan på politik som betonar exempelvis traditionella värderingar, nationell stolthet och patriotism, kommer politiska aktörer, i Polens fall, PiS, att anpassa sin retorik och politiska agenda för att tillfredsställa denna efterfrågan och därmed stärka sitt stöd. Politiska rörelser och partier, inklusive PiS, formas och svarar medborgarnas krav och förväntningar (Mirza och Azhar, 2022. s.20-21)

Trots att PiS första mandatperiod präglades av kritik och urholkning av rättsstaten fortsatte PiS ha väljarstöd och vann valet 2019. Under de senaste mandatperioderna i Polen har valdeltagandet successivt ökat. När PiS först kom till makten 2015 låg valdeltagandet på 50.9 procent, för att sedan öka till 61.7 procent år 2019, och 74.83 procent 2023 (IFES u.å.).

5.5 Polens försök till demokratisering

Trots politiska utspel och en välkonstruerad hatkampanj under valrörelsen 2023, förlorade PiS valet och oppositionen stod som segrare. Medborgarplattformen där Donald Tusk, den tidigare ordförande för Europeiska rådet, är partiledare utgör tillsammans med ett par mindre partier den nya koalitionsregeringen. Utöver de konventionella vallöften om att genomföra sociala välfärdsreformer, såsom förbättrade löner inom skolväsendet och vården, strävar koalitionen efter tre övergripande mål: att återuppta rättsväsendet och se till att Polen återfår sin demokratiska legitimitet och förbättra relationerna inom Europeiska Unionen (Johnsson 2023).

Medborgarkoalitionens valseger kan ha påverkats av flera faktorer. En betydande faktor var det ökade valdeltagandet i storstadsområdena och bland unga väljare. Totalt sett minskade PiS andel av rösterna från 43,59 procent år 2019 till 35,38 procent år 2023, vilket innebar en nedgång med 8,21 procentenheter. Den största förlusten inträffade i områden där partiet tidigare haft starkt stöd (Stanley 2023).

Det ökade valdeltagandet i mindre distrikt kan också kopplas till en annan faktor: avfolkning. Många äldre väljare har avlidit sedan 2019, vilket kan kopplas till effekterna av Covid19-pandemin. Samtidigt har yngre väljare, även på landsbygden, uttryckt missnöje med politiken PiS drivit och särskilt dess upplevda maktmonopol. Faktorer som hög inflation, lokal korruption och restriktiv djurrättslagstiftning har stärkt oppositionen på landsbygden (Stanley 2023).

PiS, vars konservativa omfördelningspolitik har framförallt tilltalat äldre, mer traditionsenliga väljare i mindre ekonomiskt utvecklade delar av landet, har således, dels på grund av de tidigare nämnda faktorerna, tappat fäste och oppositionen har stärkts (Stanley 2023).

Sedan Medborgarkoalitionen, ledd av Donald Tusk, tillträdde makten har konflikten i Polen intensifieras. President Andrzej Duda satte stopp för den nya regeringens budgetförslag, som inkluderar stöd till public servicebolag, genom att använda sin vetorätt. Den strid som uppstått rör public servicebolagens oberoende från staten, en fråga där deras autonomi anses tidigare blivit kraftigt inskränkt av PiS. I respons likviderar den nya regeringen mediebolagen inom public service för omstrukturering. Den öronmärkta budgeten, som egentligen var ämnat till public service, omfördelades till barns hälsovård. Detta för att public service måste repareras på ett trovärdigt och juridiskt sätt innan de kan erhålla ekonomiskt stöd. Konflikten förstärker den politiska splittringen i Polen, där PiS indirekt har kontroll över presidentämbetet och Tusks regering har parlamentets stöd (Dagens Nyheter 2023).

5.6 Analys

5.6.1 Democratic backsliding i Ungern och Polen

I denna del kommer resultatredovisningen, med bakgrund i teorin, analyseras genom att tolkas och förklaras för att tillslut, i ett försök, besvara frågeställningen; Vilka faktorer ligger bakom Ungerns respektive Polens democratic backsliding?

Teorin om *executive aggrandizement* stämmer väl överens med utvecklingen i de båda länderna. Likaså går händelseutvecklingen i linje med teorin om eliternas påverkan och centrala roll i democratic backsliding, där politiska ledare har förmågan att bryta lagar,

normer och förändra institutioner för att utöka sin makt. Möjligheten att direkt påverka institutioner och styrelseformer gör dem till centrala aktörer i den gradvisa försvagningen av demokratin och dess institutioner.

I Ungern illustrerar Viktor Orbáns ledarskap tydligt teorin om eliternas inflytande på democratic backsliding. Orbán har skapat en centraliserad hierarki där han står som en överordnad auktoritet. Genom att omforma skol-och sjukvårdsinstitutionerna har Orbán säkerställt att dessa samhällssektorer nu lyder direkt under regeringen. Den auktoriseringslag som antogs 2020 möjliggjorde regeringens införande av restriktioner utan parlamentets insyn eller kontroll. Denna centralisering av beslut och den pyramidala hierarkin under Orbán stödjer teorin om hur politiska ledare kan påverka institutioner för att konsolidera sin makt och gradvis underminera demokratin.

I fallet Polen finns det likaså en tydlig koppling. Genom omfattande domstolsreformer har PiS lyckats utöka sin kontroll över utnämningen av domare, vilket resulterar i en underminering av rättsstatens principer. Ett exempel på detta är lagförslaget från 2020, som hade som mål att befria tjänstemän från ansvar. Denna lagstiftning visar tydligt hur politiska ledare kan påverka juridiska instanser för att undvika ansvarsutkrävande och samtidigt stärka sin egen maktposition. Genom dessa åtgärder har PiS konsekvent arbetat för att forma den politiska arenan enligt sina egna intressen och därmed påverkat democratic backsliding i landet.

Vidare har executive aggrandizement i dessa länder inte enbart fokuserat på rättsstaten och rättsväsendet, utan även innefattat restriktioner av mediefriheten. Eliterna har använt sin makt för att kontrollera informationsflödet genom påverkan på allmän informationsspridning och mediekanaler. Detta har fungerat som ett verktyg för att inte bara tysta den offentliga opinionen utan även för att tysta oppositionen och kritiska röster. Denna aspekt kan dessutom kopplas till de sociala aktörerna, främst media, och dess påverkan på människors övertygelser, eftersom eliterna besitter förmågan att påverka instanser inom samhällets olika delar, inklusive mediaspekten. Det har varit ett problem i både Ungern och Polen, där den styrande eliten har använt olika strategier för att forma och kontrollera informationen som mediebolagen tillhandahåller medborgarna.

I Ungen skedde en avkonsolidering av mediefriheten år 2010. Genom att ändra medielagen och etablera en medieinstitution med en omfattande lagstiftning lyckades Orbán skapa en centraliserad och hierarkisk struktur inom media. Den nioåriga mandatperioden för det nya tillsynsorganet, National Media and Telecommunications Authority och dess sammansättning av lojala ledamöter möjliggjorde ytterligare kontroll.

I Polen har utvecklingen skett på liknande sätt. Genom att omvandla offentlig media till propagandaplattformar och förvärva tidningar har regeringen PiS skapat makt över media. Statligt ägda företag som Orlen har förvärvat stora andelar i regionala tidningar. Den kontroversiella medielagen från 2015, där finansministern fick makt att avsätta chefer inom public service-bolagen, och presidentvalet 2020, där public service-kanalen TVP öppet stöttade sittande president Duda och smutskastade motkandidaten, är exempel på flera strategiska åtgärder PiS implementerat för att forma medielandskapet i enlighet med sina politiska intressen. Regeringen har även använt juridiska åtgärder och verbala påhopp för att tysta oberoende journalister.

Teorin om att eliterna och sociala aktörer, genom media, bidrar till democratic backsliding kan appliceras på både Polen och Ungern. Median, som genomgått omstruktureringar och korruption, påverkar hur opinionen framställs och därav påverkar utfallet av de olika valen. Eliterna har successivt urholkat mediefriheten och i båda länderna används det som ett propagandainstrument. Därav väcks frågan huruvida det kan anses ske fria och rättvisa val, eftersom människor inte ges möjligheten att ta del av oberoende medieinformation.

Det går att se en liknande tendens när det kommer till att tillsätta presidenttrogna domare och ordföranden i landets domstolar, vilket är praktiska exempel på när en stat inskränker på rättsväsendet. Då man i Ungern ändrade urvalsförfarandet för domare till Författningsdomstolen, med fördel för regeringen, går det idag inte att beskriva denna domstol som oberoende. Liknande åtgärder vidtogs i Polen där dåvarande president Duda vägrade erkänna regelrätt valda domare, utan istället tillsatte domare utvalda av PiS, detta efter att Sejmen utnämnt fler domare än platser tillgängliga. De båda länderna har, genom sin maktposition, rubbat den balans mellan oberoende kontroller och verkställande makten som krävs för att bibehålla legitimitet.

Utifrån en av tre dimensioner från James Druckmans teori om democratic backsliding betonar han vikten av att fenomenet inte kan skyllas på bara en aktör. Att det är eliterna som blir de avgörande beslutsfattarna råder det inga tvivel om, men medborgarna med rösträtt är de som håller dessa eliter kvar vid makten. När det kommer till medborgarna i Ungern och Polen är det mycket som talar för att Fidesz och PiS har fått sina röster genom slentrian eller tradition, Ungern mer än Polen. Utifrån resultatredovisningen går det att urskilja en skillnad i varför medborgarna väljer att rösta som de gör. Orbáns Fidesz, som har vunnit alla nationella val sedan 2010 och där Orbán förblivit på toppen av den pyramidformade hierarkin, har för de Ungerska medborgarna blivit någon typ av självklarhet, det är honom de vill ha. I Polen har medborgarna istället lockats av den nationella retoriken och med löftet att bevara landets traditioner.

5.6.2 Polens försök till demokratisering

I denna del kommer resultatredovisningen, med bakgrund i teorin, analyseras genom att tolkas och förklaras för att tillslut, i ett försök, besvara studiens andra frågeställning; vilka faktorer ligger bakom Polens försök till demokratisering?

Trots att medborgarkoalitionen stod som segrare efter valet 2023, är PiS fortfarande det största partiet i Polen. Tidigare PiS-väljare har valt att lägga sin röst någon annanstans. Medborgarnas deltagande i valet har påverkat maktskiftet. Tolkningen kan göras, att en del av den Polska befolkningen vill se en förändring, men å andra sidan har PiS fortfarande ett starkt väljarstöd.

Valdeltagandet i Polen har ökat markant det senaste valet, huruvida det är en förklaringsmekanism till skiftet eller inte är svårt att säga. Sambandet kan vara en tillfällighet och således kan en sådan slutsats inte dras. Samtidigt har valdeltagandet även ökat i Ungern, men Orbán är kvar vid makten, men där finns andra faktorer som kan förklara avsaknaden av maktskifte. En möjlig förklaring kan vara att oppositionen i Ungern inte har samma möjlighet att påverka utfallet, eller enas som oppositionen i Polen lyckades med. Orbán framträder som en ensam och kraftfull ledare, och democratic backsliding i Ungern har gått längre med omfattande förändringar i grundlagen och konstitutionen, inklusive en stark hierarkisk struktur och omstrukturering av valdistrikt. Eliternas åtstramning av de demokratiska

instanserna kan därför anses vara starkare i Ungern. Det politiska klimatet är till synes mer retoriskt drivet i Polen.

Sammanfattningsvis är det av stor vikt att betona att Polen fortfarande har svåra utmaningar framför sig. Det krävs beslut och omstruktureringar inom många delar av rättsstaten och samhället, däribland mediefriheten och inskränkning av rättsväsendet. Så länge president Andrzej Duda innehar sin befattning kan regeringen ha svårt att implementera sin politik och vidta de åtgärder som krävs för att upprätta Polens demokratiska status.

6. Slutsats och vidare forskning

6.1 Slutsats

Utifrån studiens resultat- och analysdel kan slutsatsen dras att det finns ett samband mellan de valda teorierna och democratic backsliding i Polen och Ungern. Eliterna har visat sig vara centrala aktörer i att påverka rättsstaten, rättsväsendet och mediefriheten. Deras förmåga att direkt påverka ländernas politiska struktur, och tysta samt påverka opinionen, har bidragit starkt till undermineringen av demokratin. Detta har skett genom lagöverstridande åtgärder, grundlagsändringar och konstitutionella förändringar, detta för att säkerställa önskade politiska utfall. Det kan konstateras att denna utveckling har gått ett steg längre i Ungern, där ett starkt hierarkiskt system, omstrukturering av valdistrikt, och en mer centralisering av makten, lett till att utvecklingen i Ungern har blivit mer auktoritär. Å andra sidan har det skett liknande inskränkningar i Polen, men här har den populistiska retoriken varit mer central.

Medborgarna har också haft en påverkan på democratic backsliding. Valresultaten i Polen och Ungern har speglat medborgarnas önskan om förändring eller bevarandet av nuvarande politiska riktningar. Å ena sidan har ökat valdeltagande visat på en strävan efter demokratisk förnyelse. Å andra sidan har starkt väljarstöd för vissa partier, som Fidesz i Ungern, trots pågående demokratiska utmaningar, indikerat att en betydande del av befolkningen fortfarande stödjer regeringspartiet. Således visar studien att både eliternas agerande och medborgarnas deltagande har format och påverkat den nuvarande politiska utvecklingen i länderna. Dessa aktörer samverkar och påverkar utvecklingen, oavsett vilket håll den går åt.

Det blir däremot svårare att dra en adekvat slutsats som besvarar studiens andra frågeställning. Om detta beror på teorin eller det faktum att Polens försök till demokratisering är ett outforskat område är svårt att säga. En potentiell slutsats är däremot att graden av eliternas inskränkning på rättsstaten, vilket är mer påtaglig i Ungern än i Polen, kan tolkas som en förklaringsfaktor till Polens försök till demokratisering.

6.2 Vidare forskning

Studien skulle med fördel kunna kompletteras av två viktiga punkter. Det första tillägget som hade önskats är en mer välgrundad analys av Polens försök till demokratisering, för att således kunna förmedla en större kunskap om fenomenet samtidigt som fler förklaringsfaktorer skulle kunna implementeras. Samtidigt som vidare forskning skulle kunna besvara frågor som idag inte är möjligt, till exempel om försöket till demokratisering lyckades eller inte, och om det nu gjorde det, hur mottogs det?

För en djupare analys av democratic backsliding skulle texten med fördel även kunna kompletteras av liknande studier, men med ett fokus på ett internationellt perspektiv. Ett djupgående internationellt perspektiv i denna studie, som till exempel EU:s påverkan, saknas.

7. Referensförteckning

Bajomi-Làzàr, Péter, 2013, "The party colonisation of media: The case of Hungary", *Sage journals*, vol. 27, nr. 1, s. 3-181.

<https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/0888325412465085> Hämtad: 2023-12-07

Bermeo, Nancy, 2016. "On Democratic Backsliding", *Journal of Democracy*, vol. 27, nr. 1, s. 5-19. <https://journalofdemocracy.org/articles/on-democratic-backsliding/>

Hämtad: 2023-12-12.

Bill, Stanley - Ben Stanley, 2020. "Whose Poland is it to be? PiS and the struggle between monism and pluralism", *East European Politics*, vol. 36, nr. 3, s. 378-394.

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21599165.2020.1787161> Hämtad: 2023-12-18

Bill, Stanley, 2023. "How PiS lost power in its heartland". *Notes From Poland (NFP)*. Nyhetsartikel. 2023-10-31

<https://notesfrompoland.com/2023/10/30/how-pis-lost-power-in-its-heartland/>

Hämtdatum: 2024-01-02

Britannica, u.å. *The Revolution of 1956*.

<https://www.britannica.com/place/Hungary/The-Revolution-of-1956> Hämtad: 2023-12-31.

Carlsson, Katarina, 2020. "Public service i Polen tar öppet ställning i presidentvalet", *Reportrar utan gränser*. 2020-06-29

<https://www.reportrarutangranser.se/public-service-i-polen-stodjer-den-sittande-presidenten-ifornfor-presidentvalet/> Hämtdatum: 2023-12-27

CEU Democracy Institute, u.å. *What Motivated Hungarian Voters in the Elections?*

<https://democracyinstitute.ceu.edu/articles/hungarian-voters-elections> Hämtad: 2024-01-02.

Czuchnowski, Wojciech - Katarzyna, Korzeniowska - Gazeta, Wyborcza, 2020. "Poland's free media is shrinking", *International Press Institute*, nyhetsartikel. 2022-02-03

<https://ipi.media/polands-free-media-is-shrinking-gazeta-wyborcza/> Hämtad: 2023-12-25

Dahl, Robert A., 2021/1998. *On Democracy*. New Haven, CT: Yale University Press.

Druckman, James, 2023. "How to study democratic backsliding", *Advances in Political Psychology*, s. 1-40.

<https://onlinelibrary-wiley-com.ludwig.lub.lu.se/doi/epdf/10.1111/pops.12942>

Hämtdatum: 2023-12-14

Esaiasson, Peter – Mikael Gilljam, – Henrik Oscarsson, – Ann Towns – Lena Wängnerud, 2017. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.

European Union, u.å. *Hungary*

https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles/hungary_en

Hämtdatum: 2024-01-02

Fassoulas, Petros - Vanessa, Cotterell, 2019. "Polish Election: Analysing Why PiS Won", *Listen To People*, nyhetsartikel. u.å.

<https://listentopeople.eu/polish-election-analysing-why-pis-won> Hämtdatum: 2023-12-30

Freedom House, 2018. *Hungary: Freedom on the net*.

<https://freedomhouse.org/country/hungary/freedom-net/2018> Hämtad: 2023-12-17

Freedom House, 2016. *Freedom of the Press Methodology*.

<https://freedomhouse.org/freedom-press-research-methodology> Hämtad: 2023-12-16.

Freedom House 2023. *Freedom in the World Research Methodology 2023*.

<https://freedomhouse.org/reports/freedom-world/freedom-world-research-methodology>

Hämtad: 2023-12-17.

Gajda-Roszczyńska, Katarzyna - Krystian, Markiewicz, 2020. "Disciplinary Proceedings as an Instrument for Breaking the Rule of Law in Poland", *Hague Journal on the Rule of Law*, vol. 12, s. 451-483 .

<https://doi.org/10.1007/s40803-020-00146-y> Hämtdatum: 2023-12-29

Gyori, Boldizsar, 2023. "Hungary passes 'sovereignty' law as Orban steps up campaign", *Reuters*, Nyhetsartikel. 2023-12-12.

<https://www.reuters.com/world/europe/hungary-passes-sovereignty-law-orban-steps-up-campaign-2023-12-12/> Hämtad: 2023-12-17.

Haglund, Fredrik, 2021. "Ungern och Polen står ut i rättsstatsgranskning". *Europaportalen*, nyhetsartikel. 2021-10-18.

<https://www.europaportalen.se/2021/10/ungern-och-polen-star-ut-i-rattsstatsranking>

Hämtdatum: 2023-12-28

Hajnal, György - Iga Jeziorska - Éva Margit Kovács, 2021 "Understanding drivers of illiberal entrenchment at critical junctures: institutional responses to COVID-19 in Hungary and Poland", *Sage journals*, vol. 87, nr. 3, s. 612-630.

<https://journals-sagepub-com.ludwig.lub.lu.se/doi/epub/10.1177/0020852320981138> Hämtad 2023-12-22

International Foundation of Electoral systems, (IFES), u.å. *Hungary*.

<https://www.electionguide.org/countries/id/99/> Hämtad: 2024-01-02.

International Foundation For Electoral Systems (IFES), u.å. *Republic of Poland*.

<https://www.electionguide.org/countries/id/173/> Hämtdatum: 2024-01-02

Johnsson, Peter, 2023. "Politiskt ödesval viktigt för hela Europa", *Utrikesmagasinet*. Nyhetsartikel. 2023-12-13.

<https://www.ui.se/utrikesmagasinet/analyser/2023/oktober/polskt-odesval-viktigt-for-hela-europa/> Hämtdatum: 2024-01-02

Kornai, János, 2015. "Hungary's U-Turn: Retreating from democracy", *Journal of democracy*, vol. 26, nr. 3, s. 34-48.

<https://eds-p-ebshost-com.ludwig.lub.lu.se/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=13&sid=a828f242-417d-4928-9864-c6ca61c32c54%40redis> Hämtad: 2023-12-29.

Kovács, Kriszta - Kim Lane Scheppelle, 2018. "The fragility of an independent judiciary: Lessons from Hungary and Poland—and the European Union", *Communist and Post-Communist Studies*, vol. 51, nr. 3 s. 189-200.

<https://web-p-ebsohost-com.ludwig.lub.lu.se/ehost/detail/> Hämtad: 2023-12-27

Landguiden, 2023. *Polen - Demokrati och rättigheter*.

<https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/europa/polen/demokrati-och-rattigheter/>

Hämtdatum: 2023-12-26

Landguiden, 2023. *Polen - Politiskt system*.

<https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/europa/polen/politiskt-system/>

Hämtdatum: 2023-12-20

Landguiden, 2023. *Polen - Äldre historia*.

<https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/europa/polen/aldre-historia/>

Hämtdatum: 2023-12-20

Mirza, Muhammed N. - Haleema, Azhar, 2022. "Why Democracies Give Rise to Populist Leaders?". *South Asian Journal of Contemporary Social Sciences*, vol. 3, nr. 1, s.17-28.

<https://shs.hal.science/halshs-03606858/document> Hämtdatum: 2023-12-30

Molnár, M. (2001). *A concise history of Hungary*. Cambridge University Press.

<https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1017/CBO9781107050716> Hämtad: 2023-12-20.

Mudde, Cas, 2022. *Populism: en kort introduktion*. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur AB.

Nationalencyklopedin, u.å. *Polen*.

<https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/polen>

Hämtdatum: 2023-12-15

Styrman, Agneta, 2023. Ungern - Utrikespolitik och försvar. *Landguiden*

<https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/europa/ungern/utrikespolitik-och-forsvar/>

Hämtdatum: 2024-01-02

TT, 2022. "Orbán: En klar seger" *Omni*,
<https://tt.omni.se/orb-n-en-klar-seger/a/8QA90d> Hämtdatum: 2024-01-02.

TT, 2023. "Polen avvecklar public service - tillfälligt". *Dagens Nyheter*. Nyhetsartikel,
2023-12-27. <https://www.dn.se/varlden/polen-avvecklar-public-service-tillfalligt/> Hämtdatum:
2024-01-02

Regeringskansliet, 2020. *UNGERN – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2020*.
<https://www.regeringen.se/contentassets/e17fc15ebd5d42f8923c1630e54f0d09/ungern--manskliga-rattigheter-demokrati-och-rattsstatens-principer-2020.pdf> Hämtad: 2023-12-29

Reporters without borders, 2023. *Poland*.
<https://rsf.org/en/country/poland> Hämtdatum: 2023-12-26

Scheppele, Kim Lane, 2022. "How Viktor Orbán wins" *Journal of Democracy*, vol. 33, nr. 3,
s. 45-61.
<https://eds-p-ebshost-com.ludwig.lub.lu.se/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=4c8c36e5-088d-4480-a2a9-55a5c26f2af0%40redis> Hämtdatum: 2023-12-17

Wunsch, Natasha - Theresa Gessler, 2023. "Who tolerates democratic backsliding?" A mosaic approach to voters' responses to authoritarian leadership in Hungary, *Routledge*, vol. 30, nr. 5, s. 914-937.
<https://www.tandfonline-com.ludwig.lub.lu.se/doi/epdf/10.1080/13510347.2023.2203918?needAccess=true> Hämtad: 2023-12-30.

Zavec Research. *Rólunk – ZRI ZÁVE CZ RESEARCH Piac- és Társadalomkutató Intézet*
<https://www.zavecresearch.hu/rolunk-kozvelemeny-kutatas/> Hämtdatum: 2023-01-02

